

Korzystanie z nagrań muzyki tradycyjnej w świetle prawa autorskiego¹

dr Nicholas Ghazal, radca prawny

Konkretne nagranie muzyki tradycyjnej może stanowić nośnik dóbr niematerialnych, które są przedmiotami prawa autorskiego *sensu largo*². Jest zasadą, że udostępnianie oraz zwielokrotnianie obiektów powyższego prawa (np. utworów muzycznych, artystycznych wykonań dzieł sztuki ludowej), wymaga zgody uprawnionych (zgoda może zostać wyrażona np. w umowie licencyjnej). Prawa własności intelektualnej mają bowiem charakter praw wyłącznych (własnościowych). Oznacza to, że posiadają one zarówno stronę pozytywną (statuują możliwość korzystania z dobra) oraz stronę negatywną (statuują możliwość zakazywania innym korzystania z dobra). Pod pojęciem korzystania kryją się przede wszystkim następujące formy eksploatacji, zarówno o komercyjnym, jak i o niekomercyjnym charakterze, a mianowicie: publiczne udostępnianie dóbr (rozpowszechnianie) oraz zwielokrotnianie (kopiowanie). Istnieją jednak stany faktyczne (np. dotyczące digitalizacji nagrań muzyki tradycyjnej przez instytucje dziedzictwa kulturowego), w których – pomimo braku zezwolenia podmiotu prawa – wykorzystywanie cudzych dóbr jest legalne; stanowią one jednak wyjątek od zasady, w świetle której zgoda uprawnionego jest wymagana na legalne korzystanie z przedmiotu prawa własności intelektualnej.

Podmiot rozważający zwielokrotnianie lub/i publiczne udostępnianie nagrań muzyki tradycyjnej powinien ustalić status prawny posiadanych dóbr, a znalezienie odpowiedzi na następujące pytania może się okazać pomocne w osiągnięciu powyższego/powyższych celu/celów:

1. Czy dane nagranie muzyki tradycyjnej stanowi nośnik dóbr prawa autorskiego *sensu largo*?
2. Czy prawa autorskie *sensu largo* do nagrania wygasły³, a jeżeli nie, to komu one przysługują?
3. W jakim zakresie przepisy ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 1994 r.⁴ pozwalają na korzystanie z nagrań muzyki tradycyjnej pomimo braku zezwolenia uprawnionego podmiotu?
4. Czy możliwe jest uzyskanie licencji/zgody od podmiotu uprawnionego/podmiotów uprawnionych z tytułu prawa autorskiego *sensu largo*?

---

1 Stan prawny na dzień 1 stycznia 2022 r.

2 Prawo autorskie w szerokim rozumieniu obejmuje tzw. prawa pokrewne prawu autorskiemu.

3 Prawa wygasają w związku z upływem terminu ochrony. Przedmiot prawa własności intelektualnej staje się wtedy elementem domeny publicznej.

4 Ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1231 ze zm.), dalej jako „pr. aut.”

5. Czy istnieje organizacja zbiorowego zarządu, która mogłaby udzielić stosownego zezwolenia (licencji) na zwielokrotnianie i publiczne udostępnianie kopii nagrania muzyki tradycyjnej?
6. Czy przepisy dotyczące dzieł osieroconych mogłyby znaleźć zastosowanie w odniesieniu do nagrań muzyki tradycyjnej?

Poniższa lista zawiera swoistą instrukcję, adresowaną do dysponentów nagrań muzyki tradycyjnej, zainteresowanych zwielokrotnianiem i udostępnianiem posiadanych przez siebie dóbr. Nie ma ona jednak charakteru wyczerpującego i z istoty swojej nie może uwzględniać wszystkich możliwych stanów faktycznych.

1. W odniesieniu do konkretnego nagrania muzyki tradycyjnej możemy zasadniczo wyróżnić trzy kategorie uprawnionych:

- a) muzycy (artyści wykonawcy),
- b) podmiot, który zainicjował i zorganizował proces prowadzący do powstania nagrania (producent fonogramu),
- c) osoba fizyczna, która sporządzając nagranie wniosła wkład twórczy w jego powstanie (twórca tzw. dzieła fonograficznego).

2. Muzyka tradycyjna – jako taka – nie podlega ochronie w świetle prawa autorskiego. Dzieło ludowe – co do zasady – nie stanowi utworu w rozumieniu art. 1 ust. 1 pr. aut. Teza ta w konkretnych okolicznościach może zostać uznana za fałszywą, jednakże należy założyć, że twórczość ludowa/tradycyjna „wymyka się” spod ochrony prawa autorskiego⁵.

3. O ile sama muzyka tradycyjna nie podlega ochronie na gruncie prawa autorskiego, o tyle artystyczne świadczenia muzyków ją wykonujących już tak. Traktowani są oni bowiem jako artyści wykonawcy, a artystyczne wykonanie jest prawem pokrewnym prawu autorskiemu (art. 85 pr. aut.). Nagranie muzyki tradycyjnej podlega zatem ochronie z perspektywy pieśniarzy oraz instrumentalistów. Podmiotom tym przysługuje między innymi prawo do zwielokrotniania oraz do publicznego udostępniania rejestracji ich wykonań (art. 86 pr. aut.). Nagranie muzyki tradycyjnej może stanowić również fonogram, który to termin oznacza autonomiczne dobro niematerialne, podlegające niezależnej ochronie (kwestia ta została zasygnalizowana w punktach od 14. do 15. niniejszego opracowania).

4. Majątkowe prawa artystów wykonawców, tak samo jak majątkowe prawa autorskie, mają charakter terminowy. Oznacza to, że wygasają z upływem określonego czasu i stają się elementem tzw. domeny publicznej. Uprawnienia majątkowe do nierozpowszechnionych utrwaleń (nagrań

---

⁵ J. Jackowski, N. Ghazal, *Polskie dziedzictwo etnofonograficzne w świetle obowiązujących przepisów prawa, czyli Janko Muzykant na wokandzie (w:) J. Jackowski (red.) Polska muzyka tradycyjna – dziedzictwo fonograficzne. Stan aktualny – zachowanie – udostępnianie, Warszawa 2019, s. 299-304.*

fonograficznych) artystycznych wykonań wygasają z upływem pięćdziesięciu lat następujących po roku, w którym nastąpiło artystyczne wykonanie (art. 89 ust. 1 pr. aut.). Chodzi tu o takie artystyczne wykonania muzyki tradycyjnej, które nigdy nie zostały przez artystów udostępnione publicznie.

5. Należy przyjąć, że z upływem 1 stycznia 2022 r. wygasły majątkowe prawa do artystycznych wykonań powstałych między 1 stycznia 1971 r. a 31 grudnia 1971 r. Przedmiotem swobodnej eksploatacji mogą być wszelkie artystyczne wykonania ustalone przed dniem **1 stycznia 1972 r.**

6. Jednakże sam fakt, że określone dobro niematerialne znajduje się w domenie publicznej nie oznacza, że dysponent tego dobra jest zobowiązany je udostępniać. Roszczenie o udostępnienie konkretnego nagrania muzyki tradycyjnej powinno mieć swoje umocowanie w przepisach prawa. Warto zaznaczyć, że określonej instytucji może przysługiwać prawo własności w odniesieniu do swoich zbiorów, a właściciel rzeczy (nośnika materialnego) może z niego korzystać z wyłączeniem innych osób (art. 140 Kodeksu cywilnego⁶).

7. Artystyczne wykonania sporządzone po dniu **31 grudnia 1971 r.** podlegają zatem ochronie, a kopie ich – bez zgody artystów lub ich spadkobierców – nie powinny być udostępniane np. w Internecie. Innymi słowy: tworzenie otwartych repozytoriów cyfrowych, zawierających nagrania muzyki tradycyjnej byłoby działaniem bezprawnym. To samo dotyczy wydawania albumów muzycznych. Digitalizacja zbiorów – jako forma zwielokrotniania – zasadniczo również wymaga stosownego zezwolenia.

8. W powyższej sytuacji zainteresowane podmioty powinny zwrócić się do uprawnionych – artystów wykonawców, spadkobierców – z prośbą o licencję. Teoretycznie właściwa organizacja zbiorowego zarządu może dysponować upoważnieniami do udzielania zezwoleń (licencji).

9. Pomimo braku zgody ze strony uprawnionych, instytucje oświatowe, uczelnie, instytuty badawcze prowadzące działalność, o której mowa w art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz. U. z 2018 r. poz. 736 i 1669 oraz z 2019 r. poz. 534), instytuty naukowe Polskiej Akademii Nauk prowadzące działalność, o której mowa w art. 50 ust. 4 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. z 2018 r. poz. 1475 i 1669 oraz z 2019 r. poz. 534), biblioteki, muzea oraz archiwa mogą digitalizować posiadane zbiory w celu ich ochrony. Nie dotyczy to cyfryzacji zbiorów w celach ich udostępniania *on-line* (por. art. 28 pr. aut.).

10. Konkretnie artystyczne wykonania mogą zostać uznane za tzw. dzieła osierocone, jeżeli podmioty praw do nich nie zostały ustalone lub odnalezione pomimo przeprowadzenia starannych i w dobrej wierze poszukiwań (por. art. 35⁵ pr. aut. oraz art. 35⁶ pr. aut. w zw. z art. 101 pr. aut.). Za osierocone może zostać uznane jedynie takie artystyczne wykonanie (nagranie tego wykonania),

---

⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 Nr 16 poz. 93 ze zm.).

którego egzemplarz należy do: archiwum, instytucji oświatowej, uczelni, instytutu badawczego, prowadzącego działalność, o której mowa w art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych, instytutu naukowego Polskiej Akademii Nauk, prowadzącego działalność, o której mowa w art. 50 ust. 4 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk, biblioteki, muzeum, a także instytucji kultury, której statutowym zadaniem jest gromadzenie, ochrona i upowszechnianie zbiorów dziedzictwa filmowego lub fonograficznego, publicznej organizacji radiowej i telewizyjnej (art. 35⁵ ust. 2 pr. aut. w zw. z art. 101 pr. aut.). Uzyskanie przez artystyczne wykonanie formalnego statusu dzieła osieroconego wiąże się jednak ze skomplikowaną procedurą.

11. Nadanie dobru niematerialnemu statusu dzieła osieroconego, zezwala na jego cyfryzację i udostępnianie *on-line* (rozpowszechnianie w Internecie). Czynności te powinny być jednak dokonywane w celu realizacji interesu publicznego, a nie w celach komercyjnych (art. 35⁵ ust. 3 pr. aut. w zw. z art. 101 pr. aut.).

12. Artyści wykonawcy oprócz uprawnień majątkowych przysługują uprawnienia osobiste (uprawnienia niemajątkowe, które mają chronić dobre imię artysty), w tym prawo do decydowania o pierwszym publicznym udostępnieniu artystycznego wykonania (prawo do ujawnienia artystycznego wykonania). Jeżeli określone artystyczne wykonanie pieśni ludowej nigdy nie było publicznie udostępnione, to jego rozpowszechnianie *on-line* może stanowić naruszenie prawa osobistego artysty. Prawem osobistym muzyka jest również prawo do autorstwa artystycznego wykonania. Należy podkreślić, że organizacja zbiorowego zarządu nie ma kompetencji, aby udzielać zgód w zakresie praw osobistych.

13. Prawa osobiste artystów wykonawców wygasają, gdy zaistnieją dwie okoliczności: śmierć artysty oraz wygaśnięcie praw majątkowych.

14. Nagranie pieśni ludowej może stanowić fonogram. W świetle artykułu 94 ust. 1 pr. aut. fonogramem jest pierwsze utrwalenie warstwy dźwiękowej wykonania utworu albo innych zjawisk akustycznych. Fonogramem jest zatem rejestracja dowolnego zdarzenia dźwiękowego. Przedmiotem zapisu może być wykonywana muzyka tradycyjna. Przesłanką ochrony nie jest oryginalność, lecz sam fakt utrwalenia. Podmiot pierwotnie uprawniony z tytułu prawa do fonogramu jest określany mianem producenta, a producentem fonogramu jest każdy podmiot prawa cywilnego, który podejmuje inicjatywę i ponosi odpowiedzialność za utrwalenie dźwięków. Producentem fonogramu może być spółka prawa handlowego lub instytucja państwowa posiadająca podmiotowość prawną.

15. Majątkowe prawa producentów fonogramów, tak samo jak majątkowe prawa autorskie oraz prawa artystów wykonawców, mają charakter terminowy. Oznacza to, że wygasają z upływem określonego czasu i stają się elementem tzw. domeny publicznej. Uprawnienia majątkowe do

nierozpowszechnionych utrwalen (nagrań fonograficznych) wygasają z upływem pięćdziesięciu lat następujących po roku, w którym nastąpiło sporządzenie fonogramu (art. 95 pr. aut.). Chodzi tu o takie nagrania pieśni ludowych, których producenci nigdy nie udostępniali publicznie. Punkty od 5. do 11. niniejszego opracowania znajdują odpowiednie zastosowanie do fonogramów.

16. Nie można wykluczyć, że sama czynność sporządzenia nagrania wiązała się z wkładem twórczym ze strony osoby dokonującej utrwalenia. Teoretycznie konkretne nagranie muzyki tradycyjnej - a nie pieśń ludowa jako taka - może stanowić utwór w rozumieniu prawa autorskiego (art. 1 ust. 1 pr. aut.)⁷. Zgodnie z ogólną zasadą, autorskie prawa majątkowe do utworu wygasają z upływem siedemdziesięciu lat następujących po roku, w którym zmarł twórca (art. 36 i 39 pr. aut. w zw. z art. 124 pr. aut.). Twórcom przysługują również autorskie dobra osobiste, które mają charakter wieczysty. Punkty od 8. do 12. niniejszego opracowania znajdują odpowiednie zastosowanie do utworów.

17. W świetle art. 28 pr. aut. instytucje oświatowe, uczelnie, instytuty badawcze prowadzące działalność, o której mowa w art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz. U. z 2018 r. poz. 736 i 1669 oraz z 2019 r. poz. 534), instytuty naukowe Polskiej Akademii Nauk prowadzące działalność, o której mowa w art. 50 ust. 4 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. z 2018 r. poz. 1475 i 1669 oraz z 2019 r. poz. 534), biblioteki, muzea oraz archiwa – pomimo braku zgody uprawnionych – mogą udostępniać nagrania muzyki tradycyjnej do zapoznawania się z nimi na miejscu (w celu odsłuchu przez użytkowników). Chodzi tu jednak o takie utrwalenia, które znalazły się we władaniu powyższych instytucji w sposób zgodny z prawem.

Dopóki zatem konkretne nagranie muzyki tradycyjnej stanowi „przedmiot” prawa do artystycznego wykonania lub/i prawa do fonogramu lub/i prawa autorskiego, dopóty – nieautoryzowane – udostępnianie nagrań muzyki tradycyjnej w Internecie jest zachowaniem bezprawnym.

---

⁷ J. Jackowski, N. Ghazal, *Polskie dziedzictwo etnofonograficzne w świetle obowiązujących przepisów prawa, czyli Janko Muzykant na wokandzie (w:) J. Jackowski (red.) Polska muzyka tradycyjna – dziedzictwo fonograficzne. Stan aktualny – zachowanie – udostępnianie*, Warszawa 2019, s. 312-316.